

۲۲۰۹۴۲۱

روش‌ها و فنون ارزیابی و تحلیل در جغرافیا

دکتر مهدی پورطاهری

استاد دانشگاه تربیت مدرس

www.ketab.ir

سرشناسه : پورطاهری، مهدی، ۱۳۴۴ -
 عنوان و نام پدیدآور : روش‌ها و فنون ارزیابی و تحلیل در جغرافیا / مهدی پورطاهری.
 مشخصات نشر : تهران: قومس، ۱۴۰۱.
 مشخصات ظاهری : ۲۷۲ ص.: مصور، جدول، نمودار.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۱۱-۸۱-۰ :
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا.
 یادداشت : کتابنامه: ص [۲۷۲] - ۲۷۲
 موضوع : جغرافیا - داده‌پردازی
 Geography -- Data processing
 جغرافیا - تحقیق - روش‌شناسی
 Geography -- Research -- Methodology
 سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی - داده‌پردازی
 Geographic information systems -- Data processing
 رده‌بندی کنگره : G ۷۰/۲ :
 رده‌بندی دیویی : ۹۱۰/۲۸۵۵ :
 شماره کتابشناسی ملی : ۷۶۵۳۵۵۷ :

www.ketab.ir

نام کتاب: روش‌ها و فنون ارزیابی و تحلیل در جغرافیا
 نویسنده: دکتر مهدی پورطاهری
 طراح جلد: محدثه موسوی
 نوبت چاپ: اول
 سال چاپ: ۱۴۰۱
 شمارگان: ۵۰۰ جلد
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۱۱-۸۱-۰
 چاپ و صحافی: سعید دانش
 نشانی ناشر: تهران، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، پایین‌تر از لبافی‌نژاد، کوچه بهار، شماره ۱۱
 تلفن و نمابر: ۶۶۴۷۰۱۶۲ - ۶۶۴۷۰۱۵۳ - ۶۶۴۹۱۰۰۰
 قیمت: ۷۰۰,۰۰۰ ریال
 www.ghoomes.com

کلیه حقوق چاپ و نشر (افست و الکترونیکی)، تکثیر، نسخه‌برداری و ترجمه برای نشر قومس محفوظ است.

(استفاده از مطالب کتاب فقط با ذکر مأخذ آزاد است.)

فهرست مطالب

۵		مقدمه
۹		فصل اول: روش‌ها و فنون شفاف‌سازی مسائل و مشکلات
۹		مقدمه
۹		۱.۱. تحلیل ترکیبی قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها (SWOT) مبتنی بر...
۲۸		۲.۱. روش تحلیل میدان - نیروم
۳۹		فصل دوم: روش‌ها و فنون ارزیابی و تحلیل اثرهای محیط زیستی
۳۹		مقدمه
۳۹		۱.۲. ماتریس لئوپولد
۴۴		۲.۲. ماتریس ارزیابی اثرهای سریع
۵۲		۳.۲. روش حالت‌های شکست و تجزیه و تحلیل اثرات یا FMEA
۶۱		۴.۲. جای پای اکولوژیک
۷۶		فصل سوم: روش‌ها و فنون ارزیابی و تحلیل‌های اقتصادی
۷۶		مقدمه
۷۶		۱.۳. مدل داده - ستانده لئوتیف
۸۸		۲.۳. تحلیل تغییر - سهم
۹۵		۳.۳. ضریب جینی و منحنی لورنز
۱۰۵		۴.۳. شاخص دانکن
۱۰۸		۵.۳. درخت تصمیم
۱۱۷		فصل چهارم: روش‌ها و فنون ارزیابی و تحلیل‌های اجتماعی
۱۱۷		مقدمه

۱۱۷	۱.۴. روش تحلیل اهمیت عملکرد
۱۳۰	۲.۴. نسبت سیگنال - نویز تاگوچی
۱۳۵	۳.۴. مدل کانو

فصل پنجم: روش‌ها و فنون تصمیم‌گیری ۱۴۶

۱۴۶	مقدمه
۱۴۷	۱.۵. تعیین ضریب توافق
۱۵۱	۲.۵. روش تحلیل نسبت ارزیابی تدریجی وزن راف یا راف سوارا R-SWARA
۱۶۲	۳.۵. روش ارزیابی مبتنی بر فاصله ترکیبی یا کوداس

فصل ششم: روش‌ها و فنون خوشه‌بندی ۱۶۹

۱۶۹	مقدمه
۱۷۱	۱.۶. روش تحلیل خوشه‌بندی K-مانگین
۱۸۳	۲.۶. روش خوشه‌بندی K نزدیک‌ترین همسایه
۱۹۰	۳.۶. روش خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی

فصل هفتم: روش‌ها و فنون تحلیل نظام‌های شبکه‌ای و نظریه گراف ۲۰۱

۲۰۱	مقدمه
۲۰۱	۱.۷. مفاهیم پایه نظام‌های شبکه‌ای و نظریه گراف
۲۰۸	۲.۷. شاخص‌های شبکه

فصل هشتم: روش‌ها و فنون آینده‌نگاری راهبردی ۲۳۵

۲۳۵	مقدمه
۲۳۶	۱.۸. مدل ساختاری تفسیری ISM
۲۴۵	۲.۸. مدل‌سازی و تحلیل ساختاری به روش میک مک
۲۵۲	۳.۸. سناریوسازی (برنامه‌ریزی سناریو)

۲۶۰	منابع
-----	-------

مقدمه

کتاب حاضر که به هدف شناساندن روش‌ها و فنون تحلیل و ارزیابی در مطالعات جغرافیایی نگارش گردیده در بر گیرنده مجموعه‌ای از روش‌های رایج ارزیابی و تحلیل موضوعات جغرافیایی است. با این وجود قبل از پرداختن به مفهوم ارزیابی و تحلیل و شناسایی تفاوت‌های آن‌ها از یکدیگر ابتدا لازم است که تفاوت‌های میان سه مفهوم Assessment، Evaluation و Appraisal که در منابع فارسی تحت عنوان ارزیابی مورد استفاده قرار گرفته‌اند را مشخص نماییم. به اعتقاد پاره‌ای از صاحب‌نظران میان ارزیابی و دو واژه سنجش و ارزشیابی نمی‌توان تفاوت معنایی و مفهومی قائل شد. اما گروهی دیگر سه واژه ارزیابی، ارزشیابی و سنجش را از یکدیگر متمایز نموده و به جدایی مفهومی آنان از یکدیگر معتقد می‌باشند. در منابع مختلف تفکیک و پاسخ به تفاوت‌های سه مفهوم فوق به عنوان «سؤال سخت»^۱ تعبیر شده است. به نظر می‌رسد در ادبیات رشته‌ها و دیسپلین‌های مختلف، تعبیر متفاوتی از آن‌ها ارائه گردیده است. در بسیاری از منابع مفهوم Assessment معادل با سنجش و در مواردی معادل با ارزیابی به کار گرفته شده است. در این منابع Assessment به معنای استفاده از مجموعه‌ای از روش‌های کیفی، کمی و یا ترکیبی برای اندازه‌گیری‌های عینی و یا فرایند اختصاص عدد به خصیصه‌ها مطابق با قاعده معین تعریف شده است. در صورتی که در دانشنامه ارزشیابی مفهوم Evaluation به معنای ارزشیابی ترجمه گردیده و به عنوان فرایند جست‌وجوی کاربردی به منظور گردآوری و تحلیل شواهد در جهت رسیدن به نتایج نهایی در مورد ارزش، شایستگی، تولید، خط و مشی، برنامه و هر آنچه به موضوع ارزشیابی مربوط می‌شود تعریف شده است. هدف ارزشیابی به‌طور خاص قضاوت در خصوص ارزش‌ها و شایستگی‌ها است. بر این مبنا ارزشیابی در حیطه سازمان‌ها و برنامه‌ها به کار گرفته شده و گاه از آن‌ها تحت عنوان ارزیابی سازمان و برنامه نیز یاد می‌شود. در این مفهوم ارزشیابی سنجش تناسب و برازندگی بین تحقق اهداف و فعالیت‌های انجام شده در عمل محسوب می‌شود. در راستای تعریف مفاهیم Assessment و

Evaluation مفهوم Appraisal نیز مطرح گردیده است. این واژه نیز معادل با مفهوم ارزیابی ترجمه گردیده با این تفاوت که اندکی مفهوم فازی در آن نهفته است. در این مفهوم معیارهای ارزشی تعیین شده، مبنایی برای انجام تصمیم‌گیری‌ها محسوب می‌شوند. با مروری بر ادبیات تحقیق به نظر می‌رسد روندی سلسله‌مراتبی بر حسب تقدم و تأخر برای کاربرد سه واژه در دیسپلین‌های علمی وجود دارد. به طوری که در سطح اول واژه Appraisal به معنای ارزیابی، آنگاه واژه Assessment در معنای سنجش و ارزیابی و در نهایت Evaluation یا ارزشیابی قرار گرفته‌اند. با این وجود در ادبیات توسعه استفاده از دو مفهوم Assessment به معنای سنجش و ارزیابی و Evaluation به معنای ارزشیابی بیشتر مورد استفاده قرار گرفته شده است. بررسی متون موجود در ادبیات توسعه همان‌طور که جدول (۱) نشان می‌دهد تفاوت‌های مفهومی و کاربردی متعددی را در حوزه معنایی، ماهیت، وظیفه، اهداف، جهت‌گیری‌ها، بازخوردها، مناسبات و استانداردهای اندازه‌گیری میان این دو را نشان می‌دهد.

جدول ۱: مقایسه تطبیقی تفاوت‌های ارزیابی و ارزشیابی

ارزشیابی Evaluation	ارزیابی یا سنجش Assessment	بنیان‌های مقایسه
عمل قضاوت بر روی مجموعه‌ای از استانداردها	فرایند گردآوری، مرور و استفاده از داده‌ها به هدف بهبودبخشی عملکردهای موجود	معنی
قضاوتی	تشخیصی	ماهیت
تعیین میزان تحقق اهداف	تهیه بازخوردهای عملکرد	وظیفه
ارزیابی تلخیصی	ارزیابی تکوینی	اهداف
محصول محور	فرایند محور	جهت‌گیری‌ها
بر پایه سطح کیفی مجموعه‌ای از استانداردها	بر پایه مشاهدات عینی و تعیین نقاط مثبت و منفی	بازخوردها
تجویزی	انعکاسی	مناسبات
مقایسه‌ای	مطلق	استانداردهای اندازه‌گیری